

REGULAMIN BHP
XXI L.O. IM. HUGONA KOŁŁĄTAJA w WARSZAWIE

Podstawa prawna:

- Rozporządzenie MEN i S z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach z późniejszymi zmianami
- Kodeks pracy
- Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26.09.1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bhp (DZ. U. Nr 169, poz. 1650/2003 r.)

Rozdział 1
POSTANOWIENIA OGÓLNE
§ 1

1. Szkoła zapewnia uczniom, pracownikom oraz innym osobom przebywającym w szkole zdrowe, bezpieczne i higieniczne warunki.
  - 1) Szczegółowe zasady organizacji i regulamin wycieczek (imprez) szkolnych określa „Regulamin wycieczek (imprez) szkolnych”
  - 2) Szczegółowe zasady postępowania w sytuacjach kryzysowych zawarte są w dokumencie „Procedury interwencyjne”
  - 3) Szczegółowe zasady pełnienia przez nauczycieli dyżurów w trakcie przerw międzylekcyjnych określa „Regulamin dyżurów nauczycielskich”
2. Pomieszczenia szkoły, w szczególności pokój nauczycielski, pracownia, pokój nauczycieli wychowania fizycznego, oraz bufet szkolny, wyposaża się w apteczki zaopatrzone w środki niezbędne do udzielania pierwszej pomocy i instrukcję zawierającą informacje o zasadach udzielania pomocy oraz osobach wyznaczonych do jej udzielania.
3. Nauczyciele, w szczególności prowadzący zajęcia w pracowni chemicznej, fizycznej a także zajęcia wychowania fizycznego, podlegają przeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy.
4. Pracownicy szkoły są zaznajomieni z kartą oceny ryzyka zawodowego oraz instrukcjami dotyczącymi bezpiecznego korzystania z podstawowych urządzeń biurowych.
5. Plany ewakuacji szkoły umieszczone są na drzwiach wejściowych do wszystkich pomieszczeń w których mogą przebywać członkowie społeczności szkolnej.
6. Drogi ewakuacyjne oznaczone są w sposób wyraźny i trwałe.

Rozdział 2
ZAKRES OBOWIĄZKÓW CZŁONKÓW SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ W ZAKRESIE ZAPEWNIENIA
BEZPIECZNYCH I HIGIENICZNYCH WARUNKÓW POBYTU W SZKOLE

§2

Dyrektor szkoły:

1. Nadzoruje organizację bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki
  - 1) co najmniej raz w roku, dokonuje kontroli warunków korzystania z obiektów należących do szkoły, w tym warunków nauki, oraz określa kierunki ich poprawy.
  - 2) Dba, aby plan zajęć dydaktyczno – wychowawczych uwzględniał potrzebę równomiernego obciążenia zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia.
  - 3) Sprawuje nadzór nad organizacją i prowadzeniem zajęć dydaktyczno – wychowawczych.
2. Podejmuje, za zgodą organu prowadzącego decyzję o zawieszeniu zajęć na czas oznaczony:
  - 1) jeżeli nie jest możliwe zapewnienie temperatury co najmniej 18°C w pomieszczeniach w których odbywają się zajęcia
  - 2) jeżeli temperatura zewnętrzna mierzona o godz. 21.00 w dwóch kolejnych dniach poprzedzających zawieszenie zajęć wynosi - 15° C lub jest niższa;
  - 3) jeżeli wystąpiły na danym terenie zdarzenia, które mogą zagrozić zdrowiu uczniów.

§3

Kierownik administracyjny, działając na polecenie dyrektora

1. organizuje prace remontowe, naprawcze i instalacyjne w pomieszczeniach szkoły pod nieobecność w tych pomieszczeniach uczniów.
2. dba o właściwe oświetlenie, drożność przejść, właściwe działanie instalacji odprowadzania ścieków i wody deszczowej, odpowiednie zabezpieczenie otworów kanalizacyjnych, studzienek i innych zagłębień, sprawność instalacji grzewczej, pełną sprawność i czystość urządzeń higienicznosanitarnych, odpowiednie oznakowanie i zabezpieczenie przed swobodnym dostępem do pomieszczeń, do których jest wzbroniony dostęp osobom nieupoważnionym
3. w razie braku sieci wodociągowej, w szkole zapewnia inne źródło wody spełniającej wymagania dla wody zdanej do picia.
4. w porozumieniu z dyrektorem dokonuje zakupów atestowanego/certyfikowanego wyposażenia szkolnego z zachowaniem zasad ergonomii,

§4

Nauczyciel

1. Zapewnia odpowiednią opiekę uczniom w trakcie zajęć przez siebie prowadzonych
  - 1) Podejmuje decyzję o zmianie miejsca prowadzenia zajęć lub o ich przerwaniu i wyprowadzeniu uczniów w sytuacji, gdy miejsce w którym mają odbywać się zajęcia lub jego wyposażenie stwarzają zagrożenie dla bezpieczeństwa. O każdej takiej sytuacji bez zbędnej zwłoki powiadamia dyrektora lub jego zastępcę.
  - 2) Dbą o wietrzenie pomieszczenia w których prowadzi zajęcia w trakcie przerw międzylekcyjnych, a w razie potrzeby w trakcie trwania zajęć.
2. Zapewnia uczniom opiekę w trakcie przerw, uwzględniając zasady zawarte w „Regulaminie dyżurów nauczycieli”
3. Na początku roku szkolnego zapoznaje uczniów z zasadami bezpieczeństwa obowiązującymi w trakcie zajęć.
  - 1) wychowawca zaznajamia uczniów z ogólnymi zasadami bezpieczeństwa obowiązującymi w szkole w tym z zasadami zachowania w trakcie przerw międzylekcyjnych i zasadami uzyskiwania zgody na opuszczenie budynku.
4. W przypadku organizacji pracy uczniów na rzecz szkoły i środowiska zapewnia odpowiednie urządzenia, sprzęt i środki ochrony indywidualnej oraz nadzoruje prace uczniów na rzecz szkoły.

§5

Uczeń

1. Przestrzega zaleceń nauczycieli dotyczących zapewnienia bezpiecznych warunków pobytu w szkole, zarówno w trakcie zajęć dydaktyczno – wychowawczych jak i przerw międzylekcyjnych.
  - 1) Przestrzega obowiązujących zasad uzyskiwania zgody na opuszczenie budynku szkoły w trakcie zajęć lekcyjnych.
2. Jako świadek/ uczestnik wypadku zawiadamia o zdarzeniu nauczyciela lub pracownika szkoły i stosuje się do jego zaleceń.
3. Przedstawiciel oddziału ma obowiązek powiadomić dyrektora lub jego zastępcę w sytuacji, gdy
  - 1) Nauczyciel nie przyszedł na lekcję,
  - 2) Nauczyciel z powodu niedyspozycji zdrowotnej nie może prowadzić zajęć,
  - 3) Nauczyciel potrzebuje wsparcia w podejmowaniu działań interwencyjnych.

Rozdział 3

ZASADY BEZPIECZNEGO KORZYSTANIA Z BUFETU SZKOLNEGO

§6

1. Bufet szkolny utrzymuje się w czystości, a jego wyposażenie we właściwym stanie technicznym zapewniającym bezpieczne używanie. Za czystość i właściwe funkcjonowanie bufetu szkolnego odpowiada agent.
2. Gorące posiłki spożywa się wyłącznie w bufecie szkolnym.
3. Dopuszcza się korzystanie z automatów z gorącymi napojami w pomieszczeniach przy szatni szkolnej.

Rozdział 4 REGULAMINY WYBRANYCH PRACOWNI PRZEDMIOTOWYCH

§7

REGULAMIN KORZYSTANIA Z SALI GIMNASTYCZNEJ

1. Sala gimnastyczna jest miejscem przeznaczonym wyłącznie do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, przysposobienia sportowego i zajęć szkolnego koła sportowego.
2. Za stan sali, sprzętu i urządzeń odpowiada dyrektor szkoły oraz nauczyciele wychowania fizycznego.
3. Za bezpieczeństwo ćwiczących podczas zajęć odpowiada prowadzący zajęcia.
4. Sprzęt gimnastyczny i urządzenia są dobrem społecznym szkoły. Opiekę nad nimi w czasie zajęć sprawuje zespół ćwiczący. Za stan sprzętu używanego do ćwiczeń odpowiada nauczyciel.
5. Każda klasa czy zespół korzystający z sali jest odpowiedzialny za ład i porządek.
6. Sprzęt do ćwiczeń należy rozstawiać tylko w obecności nauczyciela. Wszelkie uszkodzenia sprzętu trzeba zgłosić prowadzącemu zajęcia.
7. Utrzymanie czystości sali, szatni, urządzeń i sprzętu stanowi warunek dla dalszego korzystania z nich.
8. Wszystkich ćwiczących obowiązuje strój gimnastyczny.
9. Ćwiczący zachowują porządek w szatni, pozostawiając odzież i obuwie w wyznaczonych miejscach.
10. Na sali gimnastycznej mogą przebywać grupy ćwiczebne tylko w obecności nauczyciela.
11. Każdy wypadek uczniowie zgłaszają nauczycielowi.

§8

INSTRUKCJA BHP PRZY PROWADZENIU LEKCJI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO ORAZ PRZY STOSOWANIU SPRZĘTU SPORTOWEGO

Podstawowym celem sportu jest dbałość o prawidłowy rozwój psychiczny człowieka. W szkołach oraz innych placówkach lekcje wychowania fizycznego powinny być prowadzone zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Dyrektor ma obowiązek zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki pobytu, jak i uczestnictwa w zajęciach organizowanych w szkole lub placówce. Powinien również zapewnić odpowiedni zakres oraz zasady sprawowania opieki medycznej nad osobami uczestniczącymi w zajęciach wychowania fizycznego.

1. Uwagi ogólne

- 1) Do prowadzenia zajęć sportowych z dziećmi może przystąpić osoba która posiada:
  - a) Niezbędne kwalifikacje zawodowe nauczyciela w-f, trenera, instruktora lub uprawnienia w tym zakresie kreślone odpowiednimi przepisami
  - b) Zaświadczenie lekarskie potwierdzające brak przeciwwskazań do wykonywania pracy na stanowisku nauczyciela wychowania fizycznego
  - c) Szkolenia bhp i p.poż.
  - d) Przeszkolenie w zakresie udzielania pomocy przedlekarskiej

2. Ogólne zasady bezpieczeństwa

- 1) Należy zapewnić w szkole lub placówce odpowiednie warunki higieniczno-sanitarne
- 2) Teren szkoły lub placówki powinien być ogrodzony i odpowiednio oświetlony
- 3) Drogi, przejścia i boiska mają mieć równą nawierzchnię,
- 4) Na terenie szkoły powinna znajdować się instalacja do odprowadzania ścieków i wody deszczowej; otwory kanalizacyjne, studzienki i inne zagłębienia terenu powinny być zakryte pokrywami lub trwale zabezpieczone w inny sposób
- 5) W salach i na boisku oraz w innych miejscach przeznaczonych do uprawiania ćwiczeń fizycznych, gier i zabaw należy zamieścić tablice określające zasady bezpiecznego użytkowania tych urządzeń

- 6) Urządzenia sportowe i sprzęt sportowy
  - 7) Urządzenia sportowe oraz sprzęt sportowy powinny spełniać wymagania pod względem zgodności z wymogami bezpieczeństwa użytkowania (wymagany jest certyfikat bezpieczeństwa)
  - 8) Bramki i kosze do gry, których przemieszczenie się może stworzyć zagrożenie dla ćwiczących powinny być umocowane na stałe
  - 9) Jeśli nie ma warunków do bezpiecznego korzystania ze specjalistycznego sprzętu, zabrania się wydawania osobom pozostającym pod opieką szkoły lub placówki sprzętu, którego użytkowanie może stworzyć zagrożenie dla zdrowia i życia w tym: dysku, kuli, młota, oszczepu, łuku, szpady, sportowej broni strzeleckiej
  - 10) Niedopuszczalne jest stosowanie sprzętu niespełniającego obowiązujących norm lub używanie go do celów innych niż określa to producent
  - 11) Jakiegokolwiek uwagi co do stanu sprzętu należy zgłaszać odpowiedzialnej za to osobie
  - 12) Uszkodzony, wadliwy sprzęt należy składować w wyznaczonym do tego miejscu, tak aby wykluczyć możliwości dostępu do niego uczniów
  - 13) Sprzęt stosowany przez uczniów powinien być poddawany okresowym kontrolom.
3. Czynności przed przystąpieniem do pracy
    - 1) Przed rozpoczęciem zajęć należy sprawdzić stan techniczny sprzętu sportowego
    - 2) Prowadzący lekcje zapoznaje uczestników zajęć z zasadami bezpiecznego wykonywania ćwiczeń oraz uczestnictwa w grach i zabawach
  4. Prowadzenie zajęć
    - 1) Niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek zajęć sportowych bez nadzoru uprawnionej do tego osoby
    - 2) Ćwiczenia są prowadzone z zastosowaniem metod i urządzeń zapewniających pełne bezpieczeństwo ćwiczących
    - 3) Uczestnika zajęć skarżącego się na dolegliwości zdrowotne zwalnia się w danym dniu z wykonywania planowanych ćwiczeń, należy o tym poinformować jego rodziców lub opiekunów.
  5. Przerwy w zajęciach
    - 1) Przerwy w zajęciach uczniowie spędzają pod nadzorem nauczyciela
    - 2) Jeśli pozwalają na to warunki atmosferyczne należy umożliwić dzieciom czy młodzieży przebywanie w czasie przerwy w zajęciach na świeżym powietrzu.
  6. Czynności po zakończeniu zajęć
    - 1) Po zakończeniu zajęć należy uporządkować miejsce pracy, wszelkie uwagi zgłosić przełożonemu.

§9

INSTRUKCJA BHP NA BOISKACH SPORTOWYCH

Podstawowym celem sportu jest dbałość o prawidłowy rozwój psychofizyczny człowieka. W szkołach oraz innych placówkach lekcje wychowania fizycznego powinny być prowadzone zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Dyrektor ma obowiązek zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pobytu, jak i uczestnictwa w organizowanych zajęciach. Należy zapewnić odpowiedni zakres oraz zasady sprawowania opieki medycznej nad osobami uczestniczącymi w zajęciach sportowych.

1. Zasady ogólne
  - 1) Należy zapewnić odpowiednie warunki higieniczno – sanitarne
  - 2) Teren boiska powinien być ogrodzony i właściwie oświetlony
  - 3) Drogi, przejścia oraz same boiska mają mieć równą nawierzchnię;
  - 4) Na terenie placu powinna znajdować się instalacja do odprowadzania ścieków i wody deszczowej
  - 5) Otwory kanalizacyjne, studzienki i inne zagłębienia terenu powinny być zakryte pokrywami lub trwale zabezpieczone w inny sposób
  - 6) Na boiskach oraz w innych miejscach przeznaczonych do uprawiania ćwiczeń fizycznych, gier i zabaw należy umieścić tablice określające zasady bezpiecznego użytkowania urządzeń tam się znajdujących.
2. Uwagi ogólne
  - 1) Do prowadzenia zajęć sportowych może przystąpić osoba która posiada:
  - 2) Niezbędne kwalifikacje zawodowe nauczyciela w-f, trenera, instruktora lub inne uprawnienia w tym zakresie określone odpowiednimi przepisami
  - 3) Zaświadczenie lekarskie potwierdzające brak przeciwwskazań do wykonywania pracy nauczyciela wychowania fizycznego
  - 4) Szkolenia bhp i p. poż
  - 5) Przeszkolenie w zakresie udzielania pomocy przedlekarskiej.

3. Urządzenia sportowe i sprzęt sportowy
  - 1) Urządzenia sportowe oraz sprzęt sportowy powinny spełniać wymagania pod względem ich zgodności z wymogami bezpieczeństwa użytkowania (wymagany jest certyfikat bezpieczeństwa)
  - 2) Bramki i kosze do gry, których przemieszczanie się może stworzyć zagrożenie dla ćwiczących powinny być umocowane na stałe
  - 3) Jeśli nie ma warunków do bezpiecznego korzystania ze specjalistycznego sprzętu, zabrania się wydawania osobom pozostającym pod opieką szkoły lub placówki sprzętu, którego użytkowanie może stworzyć zagrożenie dla zdrowia lub życia w tym: dysku, kuli, młota, oszczepu, łuku, szpady, sportowej broni strzeleckiej.
4. Czynności przed przystąpieniem do pracy
  - 1) Przed rozpoczęciem zajęć należy sprawdzić stan techniczny sprzętu sportowego
  - 2) Prowadzący zapoznaje uczestników zajęć z zasadami bezpiecznego wykonywania ćwiczeń oraz uczestnictwa w grach i zabawach.
5. Prowadzenie zajęć
  - 1) Niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek zajęć sportowych bez nadzoru uprawnionej do tego osoby
  - 2) Ćwiczenia są prowadzone z zastosowaniem metod i urządzeń – zapewniających pełne bezpieczeństwo ćwiczących
  - 3) Intensywność ćwiczeń i stopień trudności powinny być dostosowane do aktualnej sprawności fizycznej i wydolności ćwiczących
  - 4) Uczestnika zajęć skarżącego się na dolegliwości zdrowotne zwalnia się w danym dniu z wykonywania planowanych ćwiczeń, należy o tym poinformować jego rodziców (opiekunów).
6. Przerwy w zajęciach
  - 1) Przerwy w zajęciach uczestnicy spędzają pod nadzorem prowadzącego.
7. Wypadki – zasady postępowania
  - 1) Nauczyciel, który powziął wiadomość o wypadku natychmiast zapewnia poszkodowanemu opiekę
  - 2) Po udzieleniu pomocy przedlekarskiej należy niezwłocznie sprowadzić pomoc medyczną
  - 3) O każdym wypadku należy powiadomić: rodziców (opiekunów) poszkodowanego, pracownika służby bhp, społecznego inspektora, przełożonego
  - 4) W przypadku wypadku, do którego doszło na skutek zatrucia należy powiadomić również inspektora sanitarnego
  - 5) O wypadku śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym należy niezwłocznie powiadomić prokuratora i kuratora oświaty – tego zgłoszenia dokonuje dyrektor szkoły lub placówki
  - 6) Do czasu przybycia zespołu powypadkowego należy zabezpieczyć miejsce wypadku w sposób wykluczający dostęp do niego osób niepowołanych po przeprowadzeniu dochodzenia dyrektor lub uprawniona przez niego osoba omawia z pracownikami okoliczności i przyczyny wypadku oraz ustala środki profilaktyczne.
8. Czynności po zakończeniu zajęć
  - 1) Po zakończeniu zajęć uczestnicy zanoszą sprzęt sportowy do miejsca jego przechowywania
  - 2) Sprzęt, który uległ uszkodzeniu nie nadaje się do ponownego użycia i powinien być umieszczony w specjalnie do tego celu wydzielonym miejscu
  - 3) Wszelkie uwagi uczestników co do bezpieczeństwa prowadzonych zajęć sportowych należy zgłaszać przełożonemu.

§10
REGULAMIN PRACOWNI FIZYCZNEJ

1. Uczniom nie wolno przebywać w pracowni w czasie przerw. Wyjątkiem mogą być dyżurni, którzy dbają o przygotowanie sali do lekcji.
2. Do pracowni uczniowie wchodzić po dzwonku pod opieką nauczyciela.
3. Do pracowni nie wolno wносить odzieży wierzchniej, napojów i jedzenia.
4. Po wejściu do pracowni każdy uczeń zajmuje stałe, wyznaczone mu miejsce.
5. Wyjmowanie przyrządów i urządzeń z szaf bez zgody nauczyciela fizyki jest bezwzględnie zabronione. Ze wszelkich przyrządów znajdujących się w pracowni uczeń może korzystać dopiero po zezwoleniu prowadzącego lekcję nauczyciela.
6. Uczeń wykonujący ćwiczenie zobowiązany jest zachować szczególną ostrożność przestrzegając zasad bhp.
7. Na stole powinny się znajdować jedynie te przyrządy, materiały i narzędzia, które są niezbędne do wykonywania pracy.
8. Z dostępnych urządzeń wolno korzystać tylko zgodnie z instrukcją obsługi i należy chronić je przed zniszczeniem.
9. Po skończonym ćwiczeniu należy sprawdzić stan przyrządów oraz odnieść je w wyznaczone miejsce. Wszystkie braki i usterki należy zgłosić nauczycielowi.
10. Za każdy uszkodzony lub zniszczony sprzęt podczas lekcji przez ucznia wskutek nieprzestrzegania instrukcji obsługi uczeń odpowiada materialnie lub we własnym zakresie naprawia szkodę.
11. Zabieranie ze sobą jakichkolwiek pomocy naukowych jest surowo zabronione.
12. Po skończonej lekcji uczniowie opuszczają pracownię, pozostawiając po sobie ład i porządek.

§11
REGULAMIN PRACOWNI CHEMICZNEJ

1. Do pracowni uczniowie wchodzić w obecności nauczyciela.
2. Każdy uczeń zajmuje swoje stałe wyznaczone miejsce.
3. Doświadczenia należy przeprowadzać ściśle według opisu zawartego w podręczniku lub podanego przez nauczyciela.
4. Nie wolno wykonywać eksperymentów i prac nie wchodzących w zakres doświadczenia.
5. Wszystkie substancje chemiczne stosowane do doświadczeń należy traktować jak trucizny: nie wolno ich dotykać, sprawdzać smaku i zapachu.
6. Na polecenie nauczyciela można sprawdzać zapach substancji przez skierowanie jej par ruchem wachlującym dłoni w stronę nosa.
7. Przy ogrzewaniu substancji w probówce należy skierować wylot probówki w stronę, gdzie nikogo nie ma i poruszać nią.
8. Doświadczenia należy przeprowadzać na przeznaczonych do tego celu podkładkach.
9. W pracowni chemicznej nie wolno jeść i przechowywać żywności na stole.
10. Z pracowni nie wolno wynosić żadnych substancji chemicznych ani przynosić żadnych materiałów bez polecenia nauczyciela.
11. Uczniowie są odpowiedzialni za czystość i porządek na swoim miejscu pracy.

Rozdział 5

§1
ZASADY WYKORZYSTYWANIA ZAPISÓW MONITORINGU WIZYJNEGO

1. W celu zapewnienia bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkole zainstalowano monitoring wizyjny
2. Obraz monitoringu wyświetlany jest na monitorze umieszczonym w gabinecie dyrektora szkoły
3. Zapisy monitoringu przechowywane są przez okres 5 dni.
4. Dyrektor szkoły lub osoba przez niego upoważniona wrywkowo kontroluje zapisy monitoringu.
5. Osoba, która uzyskała informację o zagrożeniu bezpieczeństwa, aktach wandalizmu lub innych mających znaczenie dla bezpieczeństwa i higieny osób przebywających na terenie szkoły zawiadamia o zdarzeniu dyrektora szkoły.
6. Dyrektor:
  - 1) Analizuje zapis monitoringu w obecności pracownika szkoły w celu ustalenia czasu zdarzenia i prawdopodobnych jego uczestników.
  - 2) Gdy uczestnikami zdarzenia są uczniowie przekazuje wychowawcom uczestników zdarzenia informację o sytuacji i zobowiązuje do podjęcia czynności wyjaśniających.
  - 3) Gdy uczestnikami zdarzenia są pracownicy szkoły podejmuje działania samodzielnie lub w porozumieniu z kierownikiem gospodarczym szkoły.
  - 4) W razie konieczności podejmuje decyzję o powiadomieniu Policji.
7. Wychowawca uczestników zdarzenia
  - 1) Podejmuje działania zmierzające do wyjaśnienia sprawy
  - 2) Podejmuje decyzję o potrzebie zawiadomienia rodziców.
  - 3) Wyciąga konsekwencje, kierując się zasadami zapisanymi w Statucie Szkoły.